

Проведен анализ сучасного стану проблеми о забрудненні харчового сиров'язя та продуктів харчування хімічними контамінантами, являючима потенціальними мутагенами та/або канцерогенами. Найбільше увагу приділено таким генотоксикантам, як поліциклічні ароматичні вуглеводороди, N-нітросаміни, гетероциклічні аміни, акриламід та деякі важкі метали, імаючі різні шляхи потрапляння та утворення в харчовому сиров'язі, продуктах харчування, організмі людини та тварин.

Ключові слова: харчові контамінанти, мутагени, канцерогени, поліциклічні ароматичні вуглеводороди, N-нітросаміни, нітрати, нітри, гетероциклічні аміни, акриламід, важкі метали.

Summary

Tkachova D.L., Dugan A.M., Yalovenko E.I. Potential mutagenic and carcinogenic activity of food products.

The modern state of the problem concerning food chemical contamination with potential mutagens and/or carcinogens has been reviewed. Much attention has been given to such genotoxicants as polycyclic aromatic hydrocarbons, N-nitrosamines, heterocyclic amines, acrylamid and some heavy metals. They have various ways of intake and formation in the food raw material, the food stuffs and the human and animal organisms.

Key words: food contaminants, mutagens, carcinogens, polycyclic aromatic hydrocarbons, N-nitrosamines, nitrate, nitrite, heterocyclic amines, acrylamid, hard metals.

УДК 575.224.036.53-002

ПРОЛІФЕРАТИВНА АКТИВНІСТЬ КЛІТИН КОРЕНЕВОЇ МЕРИСТЕМИ ПІСЛЯ МУТАГЕННОГО ВПЛИВУ ТІОФОСФАМІДУ

В.М. Шкарупа, І.Р. Баріяляк

Науковий центр радіаційної медицини

АМН України (Київ)

Вступ

Дослідження впливу хімічних речовин з мутагенною активністю на клітинну проліферацію виконуються, як правило, паралельно основному дослідженню кластогенних ефектів мутагенів. При цьому дослідників цікавить головним чином ступінь кореляції частот цитогенетичних ефектів зі зміною клітинної проліферації [1]. Процеси залежності проліферативної активності та дезінтеграції пулів проліферуючих клітин від дози мутагенного впливу вивчені на сьогодні недостатньо [2].

Метою роботи було дослідити динаміку змін мітотичної активності клітин кореневої меристеми *Allium* *sepa* L. та особливостей розподілу клітин по фазах мітозу в залежності від концентрації тіофосфаміду.

Матеріали і методи дослідження

В якості модельної системи використовували кореневу меристему проростків насіння *Allium* *sepa* L. (вік насіння на момент експерименту складав 9 місяців). Досліджували дію 12 концентрацій препарату ("Лэнс", РФ): 0,01; 0,02; 0,1; 0,2; 0,5; 1; 2; 5; 10; 20; 30; 40 мг/л. В якості контролю - дистильована вода. Після 72 годинної експозиції з мутагеном та фіксації матеріалу готували тимчасові препарати, пофарбовані ацетоорсеїном за загальноприйнятими методиками [3]. Проводили мікроскопічне вивчення меристематичної зони корінців. Для інтегральної оцінки впливу тіофосфаміду на клітинну проліферацію застосовували ряд цитогенетичних параметрів рослинної тест-системи: мітотичний індекс (МІ), дезінтеграція пулів

проліферуючих клітин в морфогенезі кореня, затримка клітин на стадії профазі і метафазі мітозу [4]. Результати експериментальних даних обробляли за загальноприйнятими статистичними методиками [5].

Отримані результати та їх обговорення

Тіофосфамід є відомим цитостатиком, що і обумовило його використання в якості протипухлинного препарату [1]. Тому ми очікували значного впливу препарату на проліферативну активність клітин кореневої меристеми цибулі. Проте, аналіз значень МІ показав, що тіофосфамід виявляє значний вплив на цей параметр лише в діапазоні концентрацій, більших за 0,5 мг/л. Відмінності в мітотичній активності при дії мутагену у низьких концентраціях: 0,02 мг/л та 0,1 мг/л не були вірогідними. Хоча при дії найменшої концентрації мутагену (0,01 мг/л) МІ був вірогідно меншим, ніж в контролі. Значним виявився вплив тіофосфаміду на мітотичну активність клітин в концентраціях від 20 до 40 мг/л. Значення МІ складали від $3,76 \pm 0,23$ до $3,59 \pm 0,24$ відповідно.

Була виявлена вірогідна зворотня кореляція між концентрацією тіофосфаміду та мітотичним індексом ($r = -0,92$, $p < 0,0001$). На Рис.1 показано взаємозв'язок між концентрацією мутагену і МІ клітин *Allium* *sepa* L. Рівняння лінійної регресії має вид: $y = 8,77 - 0,16x$ (1),

де x - концентрація тіофосфаміду, y - функція залежності МІ від концентрації мутагену. Вільний член в рівнянні вказує на очікуваний спонтанний рівень мітотичної активності.

Як видно з рівняння (1), очікуване значення МІ є меншим, ніж в контролі (8,77% та 10,19% відповідно). На нашу думку, це обумовлено двома причинами. По перше, як видно з Рис. 1, при діючих концентраціях мутагену, вищих за 0,5 мг/л, характер дозової залежності МІ від концентрації тіофосфаміду різко змінюється. Ефективність інгібування мітотичної активності при цьому значно зменшується, порівняно з такою в діапазоні діючих концентрацій від 0,1 мг/л до 0,5 мг/л. По друге, в діапазоні концентрацій від 20 мг/л до 40 мг/л відбувається сильне пригнічення мітотичної активності, значення

МІ при цьому залишаються на одному рівні і вірогідно не відрізняються ($3,76 \pm 0,23\%$ - $3,59 \pm 0,24$). Таким чином, залежність мітотичної активності від концентрації мутагену в дослідженому діапазоні не є лінійною, хоча задовільно описується лінійною регресією.

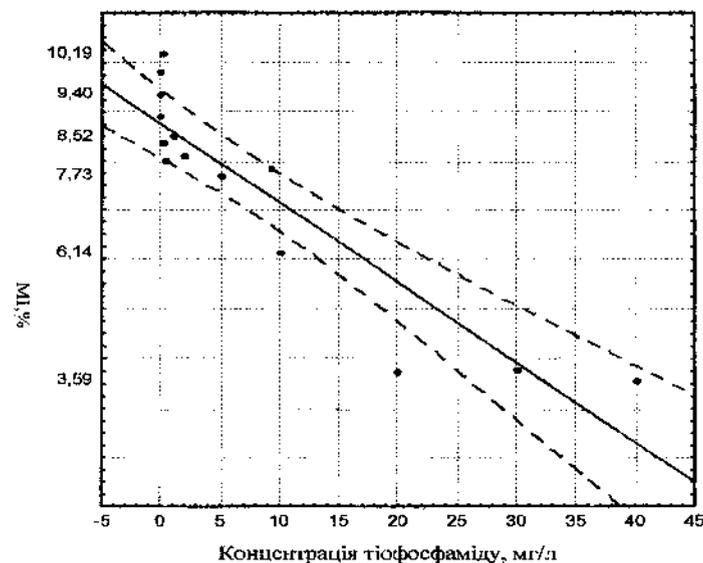

Рис.1. Кореляція між МІ та концентрацією тіофосфаміду.

Аналіз кількості клітин, що перебували в різних фазах мітозу показав, що при дії тіофосфаміду розподіл клітин відрізняється від контрольного в усьому діапазоні досліджених концентрацій (Рис. 2). При цьому спостерігається декілька тенденцій в зміні співвідношення фаз мітозу в залежності від концентрації мутагену. При дії тіофосфаміду в діапазоні концентрацій від 0,01 мг/л до 0,02 мг/л спостерігається збільшення пулу клітин на стадії профазі (до 46% порівняно з 41% в контролі) при зменшенні частки клітин в стадіях анафазі і телофазі. При наступному збільшенні концентрації мутагену профазний індекс вірогідно не змінюється. Лише починаючи з концентрації 1 мг/л відбувається його поступове збільшення

(за рахунок всіх інших фаз), яке досягає максимуму (64,5%) при найвищій концентрації мутагену - 40 мг/л. Метафазний індекс, починаючи з найменшої діючої концентрації тіофосфаміду, постійно збільшується і досягає максимального значення (26,76%) при концентрації 2 мг/л (в контролі - 15%).

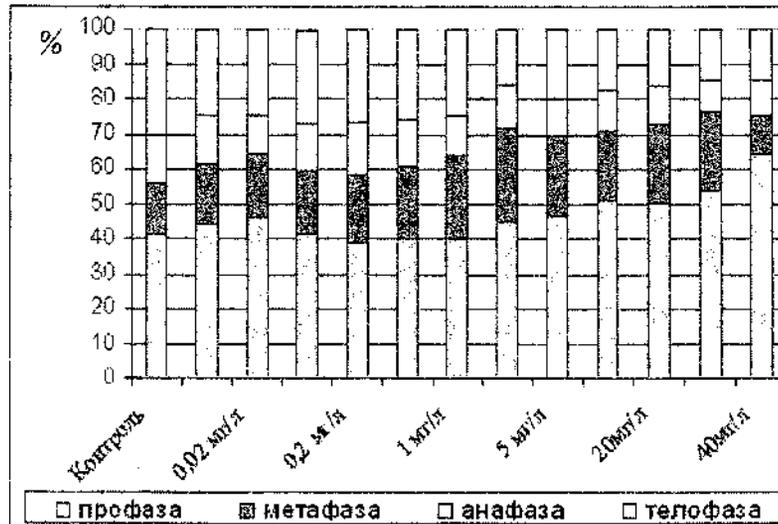

Рис.2. Розподіл клітин *Allium cepa* L. по фазах мітозу при 72-годинній експозиції з тіофосфамідом

Це свідчить про те, що дія мутагену в цьому діапазоні концентрацій призводить до значної затримки клітин на стадії метафази. Слід зазначити, що максимальна затримка клітин на стадії метафази відбувається в точці переходу S-подібності кривої доза-кластогенний ефект. Починаючи з концентрації 5 мг/л метафазний індекс зменшується на фоні значного збільшення частки клітин на стадії профази. Останнє вказує на переважання процесів порушення синтезу ДНК під впливом тіофосфаміду.

Висновки

1. Отримані результати свідчать про дозозалежний характер зменшення проліферативної активності клітин кореневих меристем *Allium cepa* L. під впливом тіофосфаміду.

2. Залежність мітотичного індексу від концентрації тіофосфаміду має нелінійний характер в досліджуваному діапазоні концентрацій мутагену.

3. При дії тіофосфаміду спостерігається дезінтеграція пулів мітотичних клітин корневих меристем. В діапазоні концентрацій мутагену 0,01 мг/л - 2 мг/л спостерігається дозозалежне збільшення метафазного індексу, при дії вищих концентрацій мутагену переважає тенденція збільшення профазного індексу.

Література

1. IARC Monographs on the Evaluation of carcinogenic risks to humans. Volume 50. Pharmaceutical drugs. - IAFROC. Lyon, 1990. - 415 p.
2. Стукалов С.В., Чеботарев А.Н. Проліферативная активность лимфоцитов в культуре после мутагенного воздействия тиофосфамида *in vitro* и *in vivo* // Бюллетень экспериментальной биологии и медицины. - 1983. - № 12. - С.89-90.
3. Паушева З. П. Практикум по цитологии растений. - М.: Агропромиздат. - 1988. - 271 с.
4. Застосування рослинних тест-систем для оцінки комбінованої дії факторів різної природи. - 2006.
5. Лакин Г.Ф. Биометрия. - М.: Высшая школа, 1980. - 293 с.

Резюме

Шкарупа В.М., Баріляк І.Р. Проліферативна активність клітин кореневої меристеми після мутагенного впливу тіофосфаміду.

Досліджували вплив тіофосфаміду на проліферативну активність клітин кореневої меристеми *Allium cepa* L. після пролонгованої експозиції з мутагеном (72 год). Діапазон діючих концентрацій тіофосфаміду: 0,01-40 мг/л. Виявлена зворотня кореляція між мітотичним індексом та концентрацією мутагену. Залежність концентрація - мітотичний індекс, при цьому, має нелінійний характер. При дії тіофосфаміду спостерігається дезінтеграція пулів мітотичних клітин кореневої меристеми. В діапазоні концентрацій мутагену 0,01 мг/л - 2 мг/л спостерігається дозозалежне збільшення метафазного індексу, при дії вищих концентрацій мутагену переважає тенденція збільшення профазного індексу.

Ключові слова: проліферативна активність, клітини *Allium cepa* L., тіофосфамід.

Резюме

Шкарупа В.М., Бариляк І.Р. *Проліферативная активность клеток корневой меристемы после мутагенного влияния тиофосфамида.*

Исследовали влияние тиофосфамида на пролиферативную активность клеток корневой меристемы *Allium cepa* L. после пролонгированной экспозиции с мутагеном (72 ч.). Диапазон действующих концентраций тиофосфамида: 0,01- 40 мг/л. Выявлена обратная корреляция между митотическим индексом и концентрацией мутагена. Зависимость концентрация - митотический индекс, при этом, имеет нелинейный характер. При действии тиофосфамида наблюдается дезинтеграция пулов митотических клеток корневой меристемы. В диапазоне концентраций мутагена 0,01 мг/л - 2 мг/л наблюдается дозозависимое увеличение метафазного индекса, при действии более высоких концентраций мутагена преобладает тенденция увеличения профазного индекса.

Ключевые слова: пролиферативная активность, клетки *Allium cepa* L., тиофосфамид.

Summary

Shkarupa V.M., Barilyak I.R. *Proliferation activity of cells root meristem Allium cepa L. after the mutagen influence tiotepa.*

Investigated influence of tiotepa on proliferation activity of cells root meristem *Allium cepa* L. after the prolonged exposition with mutagens (72 h.). A range of operating concentration of tiotepa: 0,01-40 mg/l. Return correlation between mitotic index and concentration of mutagen is revealed. Dependence concentration - mitotic index, thus, has nonlinear character. At action of tiotepa decomposition of pools mitotic cells root meristem is observed. In a range of concentration мутагена 0,01 mg/l - 2 mg/l are observed dose response increase in a metaphase index, at action of higher mutagen concentration the tendency of increase in a prophase index prevails.

Key words: proliferation activity, cells *Allium cepa* L., tiotepa.

ЕКОЛОГІЧНА І КЛІНІЧНА ІМУНОЛОГІЯ ТА ІМУНОРЕАБІЛІТАЦІЯ